

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Кобідзе Нонни Нодарівни
на тему: «Управління конкурентоспроможністю університету
на ринку освітніх послуг»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 073 «Менеджмент»

Актуальність теми дисертаційної роботи

На сьогоднішній день рівень та якість отриманих знань набули статусу одного з ключових факторів, що використовуються в процесі оцінки готовності спеціаліста до виконання завдань у професійній сфері. У свою чергу, якість підготовки майбутніх фахівців безпосередньо пов'язана з рівнем освітніх послуг, які надаються сучасними університетами, що впливають, зрештою, на загальну якість суб'єктів ринку праці, а, отже, і ефективність роботи всього економічного та управлінського середовища держави. У зв'язку з цим цілком природним став процес конкуренції університетів, основна мета якої полягає у забезпеченні конкурентних переваг закладу вищої освіти на ринку освітніх послуг, залученні максимальної кількості студентів та підвищенні рівня власного престижу.

Отже, дисертаційна робота Кобідзе Н.Н. «Управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг» є актуальною та спрямована на обґрунтування та розробку теоретико-методологічного забезпечення, науково-методичних основ і практичних рекомендацій щодо управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація Н.Н. Кобідзе виконана відповідно до тематики наукових досліджень кафедри менеджменту та поведінкової економіки Донецького

національного університету імені Василя Стуса: «Методологія конвергентного менеджменту інноваційного розвитку регіональних економічних систем» (номер держреєстрації 0117U004138, 2017–2021 рр.), «Інтегрований розвиток територій: кадрова, маркетингова та інноваційна складові» (номер державної реєстрації 0117U006342, 2017–2020 рр.). У межах зазначених тем автором визначено концептуальні засади управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг, окреслено напрями вдосконалення методів просування освітніх послуг університету, запропоновано напрями подолання ризиків діяльності університету, а також розроблено механізм управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, які представлені у дисертації Н.Н. Кобідзе, є достатньо обґрунтованими, що підтверджується опрацюванням значної кількості праць вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації по тематиці дослідження, належною апробацією результатів дослідження. Рівень проведеного дослідження дає можливість стверджувати про глибоку обізнаність дисертанта з науково-практичними розробками провідних зарубіжних вчених щодо вивчення проблематики управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові документи України, офіційні матеріали та документи міжнародних організацій щодо регулювання ринку освітніх послуг, забезпечення якості вищої освіти, функціонування університетів та управління їх конкурентоспроможністю (Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку, Всесвітнього економічного форуму), офіційні видання, тематичні збірники й довідники Державної служби статистики України, Євростату, наукові

монографії та статті, матеріали науково-практичних конференцій, періодичних видань, результати власних досліджень автора.

Н.Н. Кобідзе грамотно використала багато методів наукового дослідження, а саме: теоретичного узагальнення, порівняння, аналізу та синтезу, індукції і дедукції – для визначення сутності понять «конкурентоспроможність університету», «управління конкурентоспроможністю університету», «ризики діяльності суб'єктів ринку освітніх послуг», «ринок освітніх послуг», «освітня послуга»; структурно-логічного аналізу – для побудови логіки та структури дослідження, розробки механізму управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг; системного аналізу – для удосконалення пропозицій щодо розробки стратегії подолання ризиків діяльності університету та впровадження рекомендацій щодо вдосконалення методів просування освітніх послуг університету; монографічний метод – для визначення показників та індикаторів впливу на формування, регулювання та управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг; статистичні методи: статистичного аналізу – для оцінки показників, що характеризують сучасний стан та проблеми управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг; методи економіко-математичного моделювання – для моделювання впливу чинників на управління конкурентоспроможністю університету; методи соціологічного дослідження (метод анкетування та короткочасних моніторингів) – для поглибленого аналізу та удосконалення змісту заходів, що запроваджуються університетом задля підвищення його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг; графічний – для наочного подання положень дисертаційної роботи.

Використання такого інструментарію дослідження дозволило дисертанту вирішити поставлені завдання і сформулювати обґрунтовані висновки, зокрема уточнити понятійно-категоріальний апарат дослідження конкурентоспроможності університету на ринку освітніх послуг; визначити сутність, чинники, принципи та ризики управління конкурентоспроможністю університету; систематизувати наукові підходи до визначення особливостей

ринку освітніх послуг як конкурентного середовища функціонування університету; дослідити особливості розвитку ринку освітніх послуг України; проаналізувати вплив конкурентного середовища на функціонування сучасного університету; провести оцінку конкурентоспроможності університету на ринку освітніх послуг; розробити механізм управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг; сформулювати рекомендації щодо вдосконалення методів просування освітніх послуг університету; обґрунтувати пропозиції щодо розробки стратегії подолання ризиків діяльності університету.

Достовірність та обґрунтованість основних наукових положень дисертаційної роботи Н.Н. Кобідзе підтверджується також їх апробацією на науково-практичних конференціях, публікаціями у наукових фахових виданнях; за кордоном, у наукових періодичних виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, використанням у практичній діяльності державними установами і закладами, а також у навчальному процесі.

Основні положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, їх новизна

Результати проведених автором наукових досліджень характеризуються новизною, що в комплексі спрямована на поглиблення теоретико-методичних положень та розробку науково-практичних рекомендацій щодо управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг.

Проведене дослідження дає змогу сформулювати низку висновків і рекомендацій науково-теоретичного та практичного змісту.

Заслуговує позитивної оцінки уточнений понятійно-категоріальний апарат дослідження проблем управління конкурентоспроможністю університету на основі обґрунтування авторських визначень базових понять. Зокрема, слід відзначити запропоновані автором підходи до розуміння сутності поняття «конкурентоспроможність університету», що визначається як його здатність пристосовуватися до мінливих умов конкуренції в певному сегменті ринку за допомогою підвищення економічної ефективності своєї діяльності

(внутрішня економічна конкурентоспроможність) та високим ступенем задоволення попиту споживачів на випускників та окремі університетські послуги (освітні, наукові), які за своїми якісними та вартісними характеристиками більш привабливі, ніж освітні продукти конкурентів (зовнішня соціальна конкурентоспроможність) (с. 37). Запропоновано авторське трактування управління конкурентоспроможністю університету як впливу на власні конкурентні переваги з метою досягнення найкращої ринкової позиції; конкурентні переваги зосереджені у фінансово-економічній, кадровій, маркетинговій, інфраструктурній і соціально-політичній сферах та визначаються якістю освітніх послуг (с. 47). Таке поняття як «ризики діяльності суб'єктів ринку освітніх послуг» визначається автором як сукупність потенційно загрозливих обставин, здатних привести до несприятливих організаційних і соціально-економічних наслідків, матеріальних та репутаційних втрат для суб'єктів ринку освітніх послуг (держави, закладу вищої освіти, індивіда, домогосподарства, роботодавців) (с. 55).

Дисертантом систематизована та змістовно конкретизована класифікація ризиків діяльності університету за такими ознаками: за причинами виникнення, видами діяльності, суб'єктами ринку освітніх послуг, зовнішніми і внутрішніми факторами, первинними і вторинними ознаками (с. 55-61). Використання даної класифікації створює передумови для ідентифікації потенційно загрозливих зон, дозволяє виокремити місце кожного виду ризику в діяльності суб'єктів ринку освітніх послуг та сфокусувати на них управлінський вплив.

У дисертації проведена комплексна оцінка ціннісних орієнтирів та мотивів держави, університету, випускників і роботодавців як суб'єктів ринку освітніх послуг та ринку праці, що дозволяє виявити та оцінити суперечливі процеси у сфері формування та управління конкурентоспроможністю університету, визначити релевантність професійно-кваліфікаційних траєкторій та очікувань випускників запиту ринку праці та роботодавців (с. 86-133).

Основним науковим результатом, що характеризується новизною, є запропонована сукупність критеріїв оцінювання рівня конкурентоспроможності

університету на ринку освітніх послуг, які узагальнено характеризують очікування надавачів та споживачів освітніх послуг (с. 148-153). Автором акцентовано увагу саме на якісний вимір, що передбачає оцінювання специфічних рис освітніх послуг та наукової діяльності університету, професійної компетентності випускників, що в сукупності визначає здатність університету гнучко та швидко реагувати на виклики навколишнього середовища (економічні, соціальні, політичні, екологічні, технологічні, юридичні та інші зміни).

Вагомим результатом проведеного дослідження виступає розроблений дисертантом механізм управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг, що представляє собою сукупність організаційних, правових, соціальних і економічних форм, принципів та чинників впливу на процес управління конкурентоспроможністю університету з метою забезпечення конкурентних переваг закладу вищої освіти на ринку освітніх послуг, використання сучасних інформаційних та управлінських технологій в освіті та підвищення успішності входження випускників у ринок праці (с. 155-169). Розроблений механізм може бути охарактеризований врахуванням уточнених його складових: мети, цільових орієнтирів, специфічних принципів формування, функціональних взаємозв'язків між суб'єктами управління (держава, ринок освітніх послуг, ринок праці, університет, випускник), зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на формування конкурентоспроможності університету.

У роботі сформовано науково-методичні засади обґрунтування системи напрямів та заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності університету на ринку освітніх послуг, яка базується на модернізації університетського менеджменту, залученні потенціалу взаємодії бізнес-структур, держави та органів місцевого самоврядування на основі балансу інтересів, інтеграції університету у світовий освітній простір (с. 170-173). Впровадження даного результату дозволить вдосконалити нормативно-правову базу щодо регламентації діяльності закладів вищої освіти, сформувати

ефективну систему опанування здобувачами вищої освіти затребуваних роботодавцем компетентностей, своєчасно оновлювати й розвивати механізми та інструменти виявлення поточних і перспективних потреб ринку праці, що має забезпечити високий рівень конкурентоспроможності університету та можливостей для його інноваційного розвитку.

Науковий та практичний інтерес мають запропоноване науково-методичне забезпечення розробки стратегії подолання ризиків діяльності університету, яке включає наступні етапи: ідентифікація ризиків діяльності університету, вибір методів управління ризиками, розробка стратегії управління ризиками та їх подолання, реалізація розробленої стратегії, оцінка результатів управління ризиками діяльності університету та коригування стратегії (с. 192-210).

Все вищевикладене дає підстави зробити висновок, що поставлені автором мета та завдання дисертації виконані. Висновки, сформульовані у дисертаційній роботі, відповідають її змісту, підтверджують глибину та наукову оригінальність проведеного дослідження.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи

Теоретична цінність роботи полягає у розвитку теоретико-методичних засад дослідження та розробці науково-практичних рекомендацій щодо управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, відрізняються новизною і створюють підґрунтя для подальших досліджень конкурентоспроможності університету на ринку освітніх послуг, забезпечують методичну основу для узагальнення підходів до визначення особливостей ринку освітніх послуг як конкурентного середовища функціонування університету, дозволяють визначити сутність поняття «конкурентоспроможність університету», відіграють важливу роль у розробці механізму управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг.

Одержані у процесі дослідження результати – це методичні та практичні рекомендації щодо управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг. Науково-методичні та практичні рекомендації знайшли застосування у практичній діяльності Департаменту освіти Вінницької міської ради в рамках розробки проєктів програми розвитку освіти та стратегії розвитку міста, а також при формуванні інформаційно-освітнього простору для задоволення потреб та інтересів Вінницької міської об'єднаної територіальної громади (довідка № 11-00-004-40123 від 18.10.2021 р.), Вінницького обласного центру зайнятості в рамках здійснення заходів з професійної орієнтації, наповнення та просування освітнього порталу, навчання безробітних, інформаційних та консультаційних послуг, пов'язаних з працевлаштуванням випускників закладів вищої освіти (довідка №05-12/3806-21 від 21.09.2021 р.).

Окремі результати дослідження запроваджено у навчальний процес Донецького національного університету імені Василя Стуса при викладанні навчальних дисциплін «Стратегічне управління», «Ринок праці», «Управління якістю та конкурентоспроможністю», «Управління змінами» (довідка №68/01.1.3-43 від 16.08.2021 р.).

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих роботах автора

Основні результати дослідження Н.Н. Кобідзе, які покладено в основу дисертації, викладено у 9 наукових працях загальним обсягом 4,00 д.а., з них особисто автору належить 2,77 д.а., у тому числі 1 стаття у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, 4 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (із них 3 – у співавторстві), 4 публікації за матеріалами конференцій (із них 2 – у співавторстві).

Дискусійні положення та зауваження по змісту дисертації

Поряд з викладеними позитивними характеристиками дисертаційної роботи, вона не позбавлена певних недоліків та дискусійних положень. Зокрема, вважаємо за необхідне надати такі зауваження:

1. У роботі проведено ґрунтовний аналіз ринку освітніх послуг як конкурентного середовища функціонування університету, на основі чого дисертантом запропоновано виокремити основних суб'єктів ринку освітніх послуг вищої освіти (с. 78, рис. 1.6). Підтримуємо ідею, проте вважаємо, що характеристики та роль суб'єктів потребують більш докладного опису, визначення специфіки впливу кожного з них.

2. У 2 розділі дисертації здійснено аналіз впливу конкурентного середовища на функціонування сучасного університету (с. 106-114). Авторіві доцільно було б у роботі пояснити, чому для проведення порівняльного аналізу обрано такі країни, як Німеччина, Великобританія та Польща.

3. Дещо дискусійним в дисертаційній роботі вважаємо виокремлення набору показників оцінки конкурентоспроможності університетів на ринку освітніх послуг (с. 148-152), зокрема через віднесення до нього показників, розрахунок яких буде доволі ускладненим (наприклад, використання інноваційних методів в освітньому процесі, наявності механізму компенсації втрат від інфляції, ступеня гнучкості цін як реакції на зміну попиту тощо).

4. Серед основних напрямів підвищення конкурентоспроможності університету на ринку освітніх послуг автором визначено механізм управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг (рис. 3.2, с. 161), у зв'язку з чим потребують конкретизації першочергові кроки щодо його практичної реалізації. Бажано довести, що запропонована модель є реалістичною.

5. Автором запропоновано напрями підвищення рівня конкурентоспроможності університету на ринку освітніх послуг (рис. 3.6, с. 171). Наведено переконливий набір інструментів. Проте, незрозуміло, чому автор в цій частині не аналізує питання ризиків, яке піднімається в роботі.

Вважаємо, що логічно було б доповнити напрями забезпечення конкурентоспроможності університету аналізом ризиків, які можуть стати перешкодою в їх реалізації, а також запропонувати відповідні компенсаційні та запобіжні механізми.

Вказані недоліки та зауваження в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, а наявність дискусійних положень свідчить про її складність і актуальність.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Структура дисертаційної роботи логічна, традиційна: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота виконана у науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. За обсягом, змістом, структурою, повнотою викладу результатів, оформленням вона відповідає встановленим вимогам.

Наведена в дисертації анотація в повній мірі висвітлює основні положення та висновки наукового дослідження, відображає структуру роботи та послідовність викладу теоретичного матеріалу. Фактів порушення здобувачем академічної доброчесності не виявлено, оскільки в дисертації автором наведено посилання на відповідні джерела інформації, а також дотримано норми законодавства, що регулюють авторське право.

Загальний висновок

Дисертація Н.Н. Кобідзе «Управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг» є завершеним науковим дослідженням, містить вирішення актуального науково-практичного завдання, що полягає у поглибленні теоретико-методичних положень та розробленні науково-практичних рекомендацій щодо управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг. Обрану тему розкрито, мету досягнуто повністю, завдання роботи вирішено. Дисертаційна робота за змістом та

науковим рівнем відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

На підставі проведеного аналізу доцільно зробити висновок, що дисертаційна робота «Управління конкурентоспроможністю університету на ринку освітніх послуг» відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167, а її автор – Кобідзе Нонна Нодарівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Центральноукраїнського національного
технічного університету



О.М. Левченко